

REPERE DIN TRECUT

Filoane ale tradiției feminismului socialist local și internațional¹

Laura Sandu

Despre recuperarea tradiției feminismului socialist

Există o tradiție a feminismului socialist, locală și regională, pe care discursul dominant din ultimele decenii a ocultat-o aproape în întregime, pentru că recuperarea ei are un mare potențial revoluționar. Recuperarea aceasta a fost împiedicată prin denigrarea completă a socialismului, la noi și, printre altele, de către discursul feminist liberal, care a negat contribuția esențială, istorică, a feministelor socialiste la emanciparea femeilor. Iar negarea face parte din mai amplul dispozitiv discursiv anticomunist, instituționalizat și foarte prezent încă în mediile culturale, intelectuale și academice.

Simt aici nevoia să clarific un pic această idee a „recuperării” tradiției: nu e vorba niciodată de o aderare necondiționată la acțiunile politice, la ideile și discursurile din trecut. Dacă vrem să recuperăm ceva care să folosească într-adevăr acțiunilor noastre politice din prezent, trebuie să înțelegem **contextul**, dintr-o situație asumată – adică din perspectiva noastră din prezent, din perspectiva orizontului politic și al luptelor comune din prezent.

Și trebuie în aceeași măsură să înțelegem care sunt echivalențele: cu ce este echivalent, de exemplu, astăzi, faptul că feministele socialiste ale trecutului nu duceau discuția despre munca sexuală în zona moralismului burghez și conservator, ci o formulau în termenii condiționărilor materiale și sociale? Cum traducem această poziționare politică în context contemporan?

Recuperarea nu se referă la o reluare exactă a unui discurs, pentru că asta ar însemna că nu ținem cont de condiționările și contextul actual. Și deci trădăm tocmai esența politicii pe care vrem s-o recuperăm. Recuperarea tradiției feminismului socialist înseamnă înțelegerea mecanismelor acestuia, a premiselor și a poziționării sale politice.

În prezent, recunoașterea muncii sexuale, recunoașterea muncii gestaționale și a muncii domestice drept muncă; solidarizarea cu toate muncitoarele, inclusiv cele care fac muncă domestică, gestațională sau sexuală și care își cer drepturile, care își cer recunoașterea și care cer condiții mai bune de muncă; lupta împotriva violenței domestice și de gen, în toate formele sale; cererea rezolvării tuturor conflictelor internaționale prin negocieri și nu prin și mai multă militarizare

– toate acestea alcătuiesc, după părerea mea, baza pentru un feminism socialist care răspunde politic nevoilor actuale.

¹ Prezentare în cadrul evenimentului *Orizonturi politice ale feminismului socialist* organizat de Viziunea Socialistă, 9 martie 2023.

La fel, în spiritul tradiției feminismului socialist, trebuie să înțelegem astăzi modurile în care capitalismul creează și menține un sistem de gen tradițional și un model rigid al familiei tradiționale, care permit reproducerea sa. Chiar dacă, așa cum face de obicei, discursul dominant neoliberal încearcă să aproprieze, acolo unde se poate, manifestările individuale ale revoltei împotriva sistemului de gen tradițional, asta nu înseamnă că, în sine, nevoia de a dizolva acest sistem tradițional nu este o luptă feministă socialistă. Termenii în care punem problemele, modul cum ne formulăm luptele, sunt aici importante. E nevoie să recunoaștem aceste fenomene, să înțelegem manifestările lor individuale care ne ating uneori pe fiecare dintre noi, să înțelegem legătura dintre manifestările personale și cele sistemice, politice; să creăm discurs despre toate acestea și să acționăm pentru schimbarea cauzelor lor, și a discursurilor care le mențin.

*

Voi marca în continuare câteva repere ale feminismului socialist. Cred că ar fi de interes o recuperare a lor, făcută prin muncă colectivă, asumat feministă anticapitalistă. Le voi puncta doar aici, pentru a deschide câteva direcții.

Mai vreau să discut însă un singur aspect înainte de a începe – acela al figurilor individuale care se remarcă în luptele din trecut. O viziune feministă socialistă este cel mai probabil una care pune accentul pe colectiv, pe muncă împreună și critică în toate cazurile ideea aceasta a excepționalității, a geniului, fie el și politic. În acest sens, voi discuta în continuare despre munca femeilor din Jenotdel, despre femeile care au făcut propagandă în România, în interbelic, scriind și publicând articole, fără să fie înregistrate de istoria intelectuală locală. Voi discuta însă și despre câteva figuri individuale ale unor femei care și-au folosit poziția de putere pentru lupta împotriva asupririi tuturor femeilor. E important să amintim contribuția lor, în ideea în care și astăzi, cele aflate în poziții de putere și de privilegiu, ar putea, dacă s-ar alătura luptei feministe socialiste pentru emancipare, să procedeze asemenea acestor figuri din trecut.

Jenotdel – Departamentul pentru munca în rândurile femeilor

Puteți citi pe larg despre activitatea departamentului dacă descărcați broșura „Proiecte, organizare și idei feministe revoluționare” accesibilă la următorul link: <https://literaturasifeminism.wordpress.com/cunoasteri-de-frontiera/>

Revoluționarele ruse refuzau să se identifice cu mișcările feministe burgheze, dar astăzi folosim denumirea de „feministe” pentru ele, ca să marcăm o continuitate.

Discursul bolșevic nu considera că o condiționare „biologică” ține femeile departe de politică și credea că această distanță poate fi rezolvată prin propagandă și educație. Așa a apărut Jenotdel, departamentul pentru munca în rândurile femeilor. Înființat în noiembrie 1919 și condus inițial de Inessa Armand, avea sediul la Moscova și o structură piramidală, cu sedii în comune, orașe și regiuni. A durat până în 1931, când a fost acuzat de deviaționism și desființat.

Pe scurt, activitatea Jenotdel se compunea din:

- propagandă în presa scrisă - în 1921, 74 de ziare săptămânale includeau câte o pagină specială dedicată femeilor și editată de Jenotdel, iar revista lunară *Kommunistka*, avea un tiraj de 30 000 de exemplare;
- combaterea așa-zisei „apatii politice” prin sistemul delegatelor, care presupunea că femeile alese din diverse comunități petreceau câteva luni lucrând în administrația publică, pentru a înțelege modul de funcționare și organizare;
- înființarea cooperativelor pentru muncitoare în perioada noilor politici economice,
- organizarea de spații sigure în teritorii, unde se făcea schimb de alimente, se acorda asistență juridică etc.,
- organizarea școlilor de alfabetizare.

Trebuie să ne imaginăm toate lucrurile acestea gândite și puse în practică în urmă cu o sută de ani, într-o lume în care până atunci femeile fuseseră subalternizate din toate punctele de vedere.

În perioada postrevoluționară:

- femeile au obținut prin decret dreptul de a alege și de a fi alese în funcții publice, pentru prima oară în lume;
- au avut dreptul prin lege la program de lucru reglementat, de opt ore;
- dreptul de a-și păstra locul de muncă pe timpul sarcinii și al îngrijirii copilului mic;
- statutul de mamă singură a devenit unul recunoscut prin lege;
- unica formă de căsătorie recunoscută era cea laică, iar divorțul se putea cere de către oricare dintre soți.

Aceste măsuri au fost prevăzute în Codul familiei sovietice din 1926 care prevedea de asemenea recunoașterea uniunilor consensuale cu aceleași drepturi și îndatoriri ca cele înregistrate la starea civilă; copiii naturali primeau aceleași drepturi ca și copiii legitimi.

Avortul la cerere a fost decriminalizat în 1918 și legalizat în 1920.

Una dintre cele mai revoluționare inițiative ale feministelor ruse a fost externalizarea muncii domestice: crearea de cantine publice, spălătorii, creșe, servicii de curățenie la domiciliu. Alexandra Artiuhina, fostă muncitoare, președinta Jenotdel de la sfârșitul anilor '20, susținea că energiile de producție nu ar trebui să se concentreze pe crearea unor aparate și tehnologii inovatoare care să ușureze munca domestică, ci pe crearea unor *instituții* care să transforme această muncă într-una publică.

Desprinderea muncilor de reproducere de spațiul casnic a fost un pas important pentru emancipare, dar nu putea fi singurul: ar fi fost necesare campanii de educație în rândul bărbaților, care să îi învețe pe aceștia să se implice în munca domestică și de îngrijire, iar acest lucru nu s-a întâmplat.

Artizanele Jenotdel s-au concentrat pe crearea sistemului instituțional și pe programul general acceptat de emancipare, adică creșterea comunitară a copiilor și transferul în domeniul public al muncii domestice. Dar trebuie subliniat faptul că, în perioada postrevoluționară, feministele ruse s-au retras din dezbaterile teoretice despre sexualitate și restructurarea familiei, în care se implicaseră înainte.

Dezincriminarea relațiilor între persoane de același sex

Despre dezbaterile teoretice despre sexualitate caracteristice discursurilor revoluționare ruse, puteți citi mai mult în acest articol scris de Carolina Vozian: <https://artapolitica.ro/gazetapolitica/2017/12/01/revolutia-noastra-va-fi-queer-feminista-sau-nu-va-fi-deloc/>

Voi menționa doar pe scurt câteva lucruri:

Rusia sovietică a fost primul stat din lume care a dezincriminat raporturile sexuale între persoane de același sex.

Discuțiile despre dezincriminare au început în jurul anului 1880, ca parte dintr-un curent mai amplu intelectual și cultural, care discuta „chestiunea sexuală” - definită prin teme: raporturilor sexuale, căsătoriei, divorțului, muncii sexuale și avortului la cerere.

Emergența discuției despre dezincriminare poate fi cercetată și în contextul mai amplu al tradiției socialiste anarhiste care susținea nonintervenționismul statului și al bisericii în viața privată.

Nu trebuie să ne imaginăm că acum o sută de ani, viața queer cunoștea o normalizare la nivel legislativ: era vorba doar despre o modernizare a limbajului și despre scoaterea de sub incidența legii penale. Codul penal al Rusiei sovietice moderniza limbajul juridic, introducând conceptul de „maturitate sexuală” și înlăturând termeni din zona moralei laice sau creștine (precum „sodomie”). O persoană care a atins maturitatea sexuală, putea să-și dea consimțământul, inclusiv pentru raporturi cu persoane de același sex.

Ideile și activitatea Alexandrei Kollontai

Puteți citi pe larg despre acțiunile acestei feministe ruse în articolul din Gazeta de Artă Politică, semnat de Elena I., accesibil aici: <https://artapolitica.ro/gazetapolitica/2018/01/11/o-noua-teorie-a-iubirii-pentru-o-noua-ordine-socialista/>

Alexandra Kollontai, cea mai vizibilă teoreticiană a reformării relațiilor de cuplu, a iubirii libere care avea să fie posibilă în lumea eliberată de proprietatea privată, inegalitate și convenții burgheze, nu s-a referit niciodată direct la viața queer în scrierile sale. Cu toate acestea, așa cum notează Katherine Ghodsee, în cartea *Red Valkyries* (apărută la editura Verso și pe care o puteți descărca gratuit de pe libgen.is), în viața ei a existat cel puțin o relație semnificativă cu o femeie, iar acest lucru trebuie amintit și în contextul în care Kollontai a subliniat mereu și importanța relațiilor de prietenie.

Kollontai a fost una dintre cele mai active feministe ruse și este una dintre cele despre care spuneam că și-au folosit poziția de putere pentru a acționa în folosul tuturor femeilor. A făcut parte din Jenotdel și a redactat o mare parte din noile legi ale codului civil post-revoluționar. Familiarizându-se cu scrierile lui Engles – din *Originea statului, a familiei și a proprietății private*, și cu cartea foarte populară în epocă, a lui August Bebel, *Femeia și socialismul*, Kollontai a elaborat o viziune în care devenea evident că socialismul, ca viziune globală asupra vieții sociale, înseamnă mai mult decât proprietate colectivă asupra mijloacelor de producție. Pe filonul de gândire socialist, familia nucleară este văzută ca spațiu al asupririi femeilor, iar primul pas către emancipare este destructurarea acestei structuri și externalizarea muncii domestice.

Sofia Nădejde – o figură a feminismului socialist din spațiul românesc

La noi, una dintre figurile marcante ale feminismului socialist a fost Sofia Nădejde. Ea este poate și cea mai cunoscută astfel de figură din spațiul românesc. Sofia Nădejde este popularizată azi, dar în zonele mainstream se vorbește rareori despre poziționarea ei politică socialistă; tocmai de aceea, recuperarea numelui ei servește mai degrabă unor acțiuni feministe liberale, care au ca scop creșterea reprezentării femeilor educate în spațiile puterii. Și de multe ori, aceste femei reproduc un discurs reacționar.

De fapt, Sofia Nădejde a fost o feministă socialistă, a cărei pozițieii politice a fost evidentă în scrierile sale. Este interesant de urmărit, dintr-o perspectivă actuală, nu doar disputa arhicunoscută dintre Nădejde și criticul conservator Titu Maiorescu, despre creierul femeii. Ci și felul în care Nădejde își articulează poziția feministă socialistă, scriind atât despre originile asupririi femeilor de găsit în dezvoltarea proprietății private, cât și împotriva discursului creștin, conservator, care menține și reproduce această subalternizare.

O antologie cu publicistica Sofiei Nădejde a apărut în 2019 la editura Paralela 45. Coord. Adina Mocanu și Maria Cernat.

Ecaterina Arbore și dubla relație dintre feminism și socialism

O altă figură importantă a feminismului socialist la noi a fost Ecaterina Arbore, de profesie medic și publicistă. *Femeia în lupta spre emancipare* este titlul conferinței pe care a ținut-o la Brăila, în 28 martie 1911, la invitația Sindicatului Muncitorilor din Port. Ținta principală a acestei conferințe este de a arăta dubla relație dintre socialism și feminism, de a constitui deci la nivel teoretic și de acțiune, poziția politică a feminismului socialist. În țările industrializate, spune Arbore, feminismul, adică lupta femeilor pentru a putea munci și în afara casei, a dus la întărirea proletariatului feminin care va duce, cot la cot cu cel masculin, lupta socialistă. Asta pentru că femeile muncitoare au interese comune mai degrabă cu bărbații muncitori decât cu femeile burgheze. Concluzia Ecaterinei Arbore este că ar trebui să existe o relație egală de susținere între mișcarea socialistă și cea feministă.

Broșura cu textul conferinței se găsește la BCU. Iar de aici <https://literurasifeminism.wordpress.com/editura-pentru-literatura-feminista> puteți descărca *Antologia de teatru feminist intersecțional*, unde veți găsi o piesă semnată de Mihaela Michailov, numită „N-a fost războiul nostru”, parte din trilogia *1918*, care pune în oglindă discursul antimilitarist al Ecaterinei Arbore cu cel pro-război al Reginei Maria, ilustrând cu mijloacele dramaturgiei faptul că un feminism care luptă pentru emanciparea tuturor femeilor nu se poate construi niciodată doar pornind de la iluzia unui criteriu universal al genului.

Publicația *Femeia muncitoare*

În spațiul românesc, în perioada interbelică, discursul feminist socialist este identificabil în mai multe instanțe. Numesc aici pe scurt doar revista *Femeia muncitoare*, de la începutul anilor 30. Și din discursul prezent acolo, mă voi opri asupra unui articol despre avort numit *Mame criminale?* în care autoarea deconstruiește mitul „mamei denaturate”. E nevoie de investigarea condițiilor sociale care duc la condiția femeilor, „de două ori roabe: în

gospodărie și în fabrică, birou, atelier”. Când recurg la avort, „de cele mai multe ori întârziat, devin *criminale*. Ce să facă dacă societatea asta ticăloasă nu asigură existența copiilor?” Termenul „crimă” este asociat doar cu avortul „întârziat”, iar asocierea este chestionată. Problematika morală este pusă strict în termenii duplicității și ipocriziei unei societăți care pe de o parte, împinge femeia la actul disperat (muncitoarea îi cedează de multe ori patronului ca să nu fie concediată), iar pe de altă parte, dacă o descoperă, o condamnă la închisoare. „Desigur, este o crimă să omori sau să părăsești o ființă după ce i-ai dat naștere” - și observăm aici că nu avortul este asociat cu termenul de „crimă”, ci pruncuciderea și abandonul, iar argumentul va continua într-un mod care ține de o dimensiune radical feministă, prin aducerea în discuție a responsabilității bărbaților. „În primul rând, vinovată este societatea cu morala ei putredă, cu legile ei nedrepte și vinovat este și bărbatul care după ce și-a satisfăcut poftelile, aruncă în stradă o femeie nevinovată. Ar trebui deci stabilită paternitatea și condamnat tatăl denaturat.”

În revista *Femeia muncitoare* care se găsește în arhive, se vorbește de asemenea, pe larg, despre abuzurile și hărțuirea din fabrici, și despre necesitatea unui feminism socialist.

Revista *Femeia* în socialism

Apoi, în perioada postbelică, odată cu instalarea regimului socialist, s-au întâmplat mai multe lucruri care au schimbat condiția femeilor. Pe scurt, legislația a precizat elementele de egalitate a femeilor cu bărbații:

- codul muncii din 1950 prevede egalitatea salarizării, indiferent de vârstă sex sau naționalitate;
- se reglementează regimul de lucru al femeilor gravide;
- se prevede acordarea concediului prenatal de 35 de zile și postnatal de 45, pauze speciale pentru angajatele care alăptează, concedii pentru îngrijirea copilului bolnav.

În 1957 avortul la cerere a fost legalizat.

Legea electorală din 1946, conform căreia toți cetățenii „fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, religie, grad de cultură, profesiune” au dreptul să aleagă și să fie aleși, în condițiile în care în interbelic aveau drept de vot doar cei peste 30 de ani, care știau să citească. Iar femeile erau în cea mai mare parte analfabete.

În postbelic femeile se organizează politic; sute de mii de femei fac parte din structurile birocratice care urmăresc în mare parte programul inițial al bolșevicilor și organizarea din Jenotdel. Prin intermediul acestor structuri se dezvoltă în perioada aceasta activitățile educaționale și culturale pentru femei, se creează cercuri de lectură, comitete de intervenție pentru nevoile de bază, se creează spații culturale precum bibliotecile, în medii urbane și rurale. O întreagă infrastructură este construită, în special în privința îngrijirii și educației copiilor; din păcate, externalizarea muncii domestice nu a fost o dimensiune esențială a acestei organizări.

Literatura feministă socialistă – nuvela *Surorile* de Cella Serghi

Vreau să mai ating un singur punct, privitor la o nuvelă de propagandă scrisă de Cella Serghi în 1950, care se numește *Surorile* și care proiectează într-un mod foarte interesant mai multe modalități de trăire a genului în socialismul real.

Protagonistele sunt trei femei care provin din mediul rural, dar se mută în urban după război, și ale căror vieți se schimbă radical în perioada postbelică. Una dintre mizele principale ale nuvelei este descrierea procesului de politizare, cel prin care femeile dezinteresate până atunci de politică sunt aduse în această sferă prin munca altor femei și prin care ele înțeleg și își asumă, într-un mod nu doar cognitiv, ci și profund afectiv, obiective politice precum pacifismul.

O proiecție a dinamicii afective care ar putea duce la construirea unui orizont de viață în comun a femeilor, a unor scopuri comune, exterioare gospodăriei, pentru care acestea să lucreze împreună. O dinamică afectivă care presupune răsturnări de situații, precum trecerea de la completa indiferență politică, la implicare.

Sunt prezentate în această nuvelă trei posibilități ale vieții femeilor în socialism. Una dintre surori, Domnica, cea mai interesată de politică, este și cea care studiază inginerie mecanică. Stana, sora mijlocie, este o mamă de familie implicată în viața politică a cartierului: se organizează împreună cu vecinele ei ca să amenejeze un parc. În fine, Natalia, sora cea mică, lucrează la o maternitate, este necăsătorită, dar cuplată cu un individ care se dovedește a fi spion.

Există desigur și dimensiunea propagandei de partid aici, dar dincolo de ea, cred că e important să luăm în serios proiecția subiectivităților femeilor propuse de Cella Serghi. Unul dintre elementele de recuperat în prezent este felul în care extinde conceptul grijii materne dincolo de legăturile biologice. Natalia nu are copii, dar sora ei îi spune la un moment dat că acei copii de care are grijă la maternitate sunt toți copiii ei, iar această viziune se extinde apoi într-o viziune politică anti-război.

*

De altfel, au existat nenumărate elemente emancipatoare în discursul și politica privitoare la femei din deceniul al șaselea. Revenirea la discursul și politicile conservatoare ale deceniului al șaptelea a fost evident un regres enorm, cu consecințe drastice. În plus, acest regres pune piedici reale eforturilor noastre de a înțelege și recupera tradiția feminismului socialist în prezent. Ca să descurcăm puțin ițele, ar trebui poate să creăm cronologii alternative, uitându-ne de exemplu la continuitatea discursului conservator dinainte și după 1989. Chiar dacă avortul a fost legalizat în decembrie 1989, în deceniile care au urmat, discursul conservator s-a consolidat, odată cu destructurarea statului social și deteriorarea condițiilor de trai, propaganda BOR a ajuns în școli și propaganda religioasă, în general, a ajuns să influențeze foarte mult politica – vezi proiectele de lege recente anti-LGBTQ+.

Ar trebui deci să constituim astfel de cronologii alternative, să ne uităm cu atenție la ce este de criticat și ce este de recuperat din socialismul real și din activitatea feministelor socialiste din trecut, în aceeași măsură în care analizăm solidaritățile posibile din prezent.

Întrebări discutate după cele două prezentări din cadrul evenimentul Orizontul politic al feminismului socialist:

1. *Ieri, de 8 martie 2023, cu ocazia Zilei Internaționale a Femeilor, colectiva Mulțumesc pentru Flori cu sprijinul mai multor asociații în București, precum și Meduza Kolektiv în Cluj au organizat proteste pe tema avortului: Uterul nostru nu e profitul vostru! De ce este relevantă politizarea acestei teme azi, de ce este personalul politic și cum vedeți diversele problematizări privind corpul feminin, violența, drepturile reproductive?*

Protestul din 8 martie 2023, care a avut loc în fața Guvernului, sub titlul „Uterul nostru nu e profitul vostru”, a pornit, din câte știu, de la cercetări în teren ale situației avortului la cerere în spitalele din România. Avortul la cerere nu este în prezent un serviciu decontat, și este un serviciu foarte scump: poate ajunge și la 4000 de lei în clinicile private. Acesta e un semnal de alarmă, pentru că în combinație cu propaganda intensă antiavort pe care BOR o face în școli și în spitale (nu doar în biserici), accesul la avort se restrânge exponențial: în primul rând din cauza condițiilor materiale, în al doilea rând din cauza ideologiei dominante. Problematizarea este extrem de necesară și noi o putem face în termenii muncii reproductive.

De asemenea, cred că noi, cele care acționăm înspre un orizont feminist socialist, trebuie să creăm cât mai multe spații de discuție despre comunism și avort, despre legătura dintre tradiția feministă socialistă și legalizarea avortului. Așa cum știm, feministe ruse au fost cele care au legalizat pentru prima oară avortul la cerere în 1920, iar la noi în socialismul real, avortul a fost legal din 1957 până în 1966. În România tematica avortului aduce imediat în discuție „comunismul” – un termen în care se amestecă politică și istorie, și care majorității îi evocă perspectiva indusă de propaganda neoliberală, anticomunistă. Feministe socialiste trebuie probabil să problematizeze cât mai mult legătura dintre socialism și drepturile reproductive, dacă vrem să contribuim la un orizont politic cât mai larg și să creăm solidarități cât mai multe.

Crearea unui orizont feminist socialist, spre care să tindă cât mai multă lume, va fi posibilă dacă punem în general, în termeni cât mai clari, problemele **muncii, violenței și relaționărilor**. Adică să arătăm în ce fel nivelul așa-zis „personal” al vieților noastre are cauze structurale, care ne afectează pe toți, în aceeași măsură. În ce fel personalul este politic.

E nevoie să reducem excluderea din felul cum conceptualizăm munca, să punem problema violenței mai degrabă în termeni sistemici, decât în termenii mentalității și intențiilor individuale și să recunoaștem mereu că efectele se simt asupra corpurilor – să revenim deci mereu la materialitatea existențelor noastre.

De asemenea, e nevoie să lucrăm la nivel discursiv, așa cum au făcut-o feministe socialiste și în trecut. Istoria ne arată că o simplă schimbare a condiției sociale și materiale a femeilor este esențială, dar *nu suficientă* pentru eliberare. În timp ce luptăm, organizate și interconectate, organizatx și interconectatx, pentru această schimbare, trebuie să și producem cât mai mult discurs, despre trecut, prezent și viitor.

2. *Feminismul socialist este o poziționarea politică care e contestată atât din partea feministelor, cât și din partea socialiștilor. De ce este asta așa și cum abordați voi relația dintre feminism și socialism?*

Relația dintre feminism și socialism este evidentă atunci când înțelegem, chiar și în mare, cum funcționează capitalismul, cum dezideratele sale pentru creștere infinită, pentru acumulare infinită prin deposedarea celor mulți fac viața până la urmă imposibilă. Nu putem fi feministe fără să fim anticapitaliste și să fără să ne racordăm la mișcările revoluționare internaționale și la teoriile contemporane. Cum spuneam, un feminism socialist contemporan este unul care pune câteva probleme în termeni care permit crearea unui orizont foarte larg de luptă și acțiune politică. Anume: problematizează munca, violența și relaționarea în termeni care permit solidarizări multiple. E vorba de solidarizare cu muncitoarele sexuale, cu muncitoarele gestaționale, cu muncitoarele casnice neremunerate. E vorba de solidarizare cu victimele violenței domestice și de gen. Și e vorba despre căutarea cauzelor sistemice pentru toate acestea și de lupta pentru schimbarea lor. Dar și de un efort larg de propagandă și educație care să schimbe mentalitatea conservatoare care ajută la perpetuarea acestui sistem – un lucru de care Sofia Nădejde, de pildă, era foarte conștientă.

3. *Pe baza experiențelor voastre, cum vedeți întrepătrunderea capitalismului și a patriarhatului, și cum încercați să clădiți solidarități politice pentru întărirea criticilor anticapitaliste și contracarării extremei drepte?*

Pe lângă ce am spus mai sus, cred că mai este de menționat faptul că a crea solidarități, a gândi strategic, nu înseamnă a renunța la o poziționare clară. Creăm solidarități feministe anticapitaliste, dintr-o perspectivă feministă de stânga, fără a face concesii discursului feminist liberal, sau discursului autoproclamat socialist din zona conservatoare. Teritoriul pe care ni-l creăm astfel poate părea unul de nișă, dar există modalități prin care îi putem conferi anvergură. Iată una dintre ele: activitatea din grupurile în care lucrez se concentrează pe zona producției de discurs, adică a propagandei și a diseminării. De curând fac parte și din colectiva editurii frACTalia, dar de mai mulți ani sunt parte a platformei Literatură și Feminism. Unul dintre proiectele noastre cele mai importante a fost și este cel privitor la crearea unei culegeri de comentarii pentru BAC, în care textele obligatorii pentru examen sunt tratate și dintr-o perspectivă feministă. Și știu că sunt multx, în special din zona artelor vizuale, care contestă foarte puternic potențialul revoluționar al activităților educațional-artistice și culturale. Ei bine, eu cred că, dimpotrivă, a activa în zona producției de discurs, și mai ales la acea intersecție cu spațiile educației publice, are un mare potențial revoluționar. Toți copiii iau contact cu literatura pe care trebuie să o învețe pentru examene. Și chiar dacă nu citesc cărțile, citesc neapărat niște povești despre ele – comentariile. Dacă noi reușim să repunem în context o literatură despre care timp de 30 de ani s-a spus că trebuie să rămână autonomă, adică separată de tot ce înseamnă înțelegere politică, dacă reușim deci să dăm acestor povești un context politic contemporan, cred că acest lucru are o mare relevanță în termeni de activism feminist socialist.